

ВЕЛИКИЙ РОМАН

Петро Луцук

**ТАМПЛІЕРИ
КОРОЛЯ ДАНИЛА
РАТНИКИ КНЯЗЯ ЛЕВА
ОТРОКИ
КНЯЖИЧА ЮРІЯ**

Харків
«ФОЛІО»
2025

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПРОЛОГ

Восени 6761 року від створення світу стольний град Холм нагадував розтривожений вулик. Ще вчора, здавалося, життя протікало своїм неквапним руслом: кожен жив своїми турботами, бояри нарікали на лінощі смердів, а ті, у свою чергу, проклинали бояр за надмірні побори, але навіть такі відхилення від спокійного розміреного русла якось укладалися у звичайний ритм. Навіть зранку того пам'ятного дня ніщо не віщувало нічого незвичного. Воевода Костянтин після того, як особисто перевірів боєздатність дружини, одразу навідався до жони вельможного князя, як це він робив кожного ранку. Хоч князь і поставив його на час власної відсутності головним у столиці, воевода все ж пам'ятав, що у місті залишилися князева жона і жони старших синів. Мало того (хоч це і не головне, але Костянтин все ж не забував), князь Данило Романович вирушив із синами на чолі великої дружини на допомогу братам своєї жони. Князь полоцький Тевтівілл і князь смоленський Едівід несподівано повстали проти їхнього дядька Міндовга і звернулися за допомогою до свого могутнього родича. Руський князь не заставив себе ждати.

Саме у палатах княгині і почув воевода цю звістку. Її приніс гонець, висланий князем перед виступом війська. Княгиня лише подивилася на Костянтина, і той одразу зрозумів. Дорогою віддаючи необхідні накази, він попрямував до свого будинку. Вже там покликав до себе гінця і вивідав у нього головне: чи здобули перемогу? Чи є втрати? І коли чекати приїзду князя? Отримавши втішні

відповіді на перші два запитання і дізнавшись, що князь прибуде не раніше ніж опівдні наступного дня, воєвода полегшено зітхнув. Час на підготовку гідної зустрічі господаря міста ще є, підготуватися встигне, не вперше. Взагалі-то Костянтин не любив своєї посади, йому звичніше було рубати ворогів на полі брані, але князь помітив у нього задатки господаря і залишав замість себе керувати спочатку Галичем, а після того, як покинув нелюбий йому град і з усім двором перебрався сюди, у власноруч збудований Холм, поставив керувати їм ним.

Уперше Костянтин замінив князя у час ганебний, який і він, і тим більше Данило, хотіли б забути. Саме тоді князь змушений був поїхати у далеку путь на поклін до хана Батия. Замість себе Данило поставив його, Костянтина, довіривши йому, а не молодшому братові Васильку, владу над столицею. Господарювання Костянтина було належно оцінене князем, що повернувся додому приниженим, осоромленим, але все ж господарем своїх-таки земель. Впевнившись у чесності воєводи, Данило тепер спокійно залишав столицю під охороною Костянтина, не побоюючись якогось підступу. Сини князя, у яких душа не лежала до буденних клопотів, не заперечували.

Невдовзі усе місто заворушилося. Найперше нарізали й напратили усілякої птиці, щоб назавтра приготувати до урочистої учти. З підвалів холопи викотили бочки із квашениною, принесли воєводі на пробу настояні меди і вино.

Сам воєвода сидів у своїх у покоях спокійний, здавалося, його зовсім не турбувала метушня за стінами будинку. Причина цього спокою була проста: у місті кожен знав, що має робити у таких випадках. Тут влада князя була тверда і міцна; тут усі були віддані йому. Це не Галич, де навіть смерд міг не послухатися, не кажучи вже про бояр, що неодноразово повставали проти князя.

Тому воєвода не став перевіряти особисто, як іде підготовка до зустрічі великого князя, і спокійно чекав завтрашнього дня.

I

Невідомо, хто перший кинув довгоочікуване «Їдуть!». Чи це були вартові на високих міських мурах, чи вістові, вислані заздалегідь назустріч, а швидше за все, всюдисущі хлопчачи невідомо яким чином перші прочули про наближення князевого почту і миттю рознесли цю звістку містом. Вона, щомиті поширюючись, пронеслась від храму Святого Іоанна Златоуста головними вулицями дерев'яного міста аж до церкви Богородиці і повернулася на головний майдан.

Здавалося, все місто зібралося тут, перед церквою покровителя міста. Живий коридор простягнувся аж до східної брами, а меткі хлопчачи, попри всі заборони, розташувалися на прилеглих горбах, обсіли приміські дерева, дехто навіть пробрався на міські стіни до вартових, щоб не пропустити головного.

Воевода Костянтин разом з княгинєю, жонами княжичів Лева і Романа, наймолодшим сином Данила Мстиславом та митрополитом Кирилом стояв у кінці довгого людського коридора, пильно вдивляючись наперед, щоб не пропустити миті, коли з'явиться князь. Було видно, що всі присутні — і воевода, і жінки, і бояри — помітно хвилюються. Ще б пак! Майже пів року не було князя у столиці! До його відсутності вже почали звикати, хоч час від часу він і нагадував про себе — то звісткою, то наказом укріпити стіни міста чи прислати на підмогу ще один загін кінноти. Зрештою, так було не вперше.

Враз багатоголосий шум юрби посилювався і всі, неначе за командою, повернули свої голови. Ті, що стояли ближче до площі, ще нічого не бачили, але радісні вигуки попереду сповістили, що господар міста повернувся.

Врешті воевода побачив князя. Він їхав на улюбленому вороному коні. На князеві була дорога опанча, прикрашена хутром і золотою тасьмою, на ногах — сап'янці, гаптовані золотом. Голова князева була без шолома, і вітер ворухив посріблене волосся. Навіть з такої відстані Костянтин відзначив, що князь стомився,

якось змарнів. Що ж, це і не дивно, якщо врахувати, що за півсто-ліття свого життя більшу частину Данило провів у походах.

Поруч із Данилом їхав його брат Василько, на три роки молод-ший. Зовсім позбавлений найменшої заздрості до успіхів старшого брата, він ще з дитинства визнав верховенство Данила і став йому надійною опорою. У своєму братові князь був упевнений повні-стю і в усьому йому довіряв. Василько був надійним тилом, на нього можна було покласти у найскрутніші часи. Це розуміли всі. А вороги у своїх планах скинути Данила із князювання навіть не розраховували на Василька. Ця братова відданість була чимось неймовірним, бо зазвичай східні князі зовсім не зважали на ро-динні зв'язки і в боротьбі за владу йшли на все: на зраду, вбивство кровних родичів, обмовляння їх перед ханом — аби лише отримати заповітний ярлик на князювання.

Трохи оддалік від князя і Василька в один ряд їхали три верш-ники, що могли бути лише братами, такими схожими один на од-ного вони видавалися. Це сини князя — Лев, Роман і Шварно. Ос-танням часом князь постійно брав їх із собою у походи.

Старший син Лев — точна копія Данила, яким воєвода пам'я-тав його у битві на річці Калці: такий же коренастий, світло-ру-сявий; йому передалася від батька навіть спадкова риса — меч він тримав у лівій руці. Не дивно, що Лев був улюбленцем князя, його наступником. Плануючи передати Леву трон, Данило оженив його на Констанції, дочці угорського короля Бели.

Другий син Данила Роман — повна протилежність братові. Вищий від нього, худорлявий, чорнявий красень — усі ці риси він успадкував від матері, дочки Мстислава Удалого. Майже од-ночасно зі старшим сином Данило оженив і Романа на племінниці австрійського герцога Гертруді. Зараз обидві жінки стояли поруч з Костянтином і захоплено позирали на чоловіків.

Третьому брату Шварну заledве виповнилося двадцять років, але він старався не відставати від старших братів і вже багато чого досяг. Лише поки що був неодружений.

Інших двох вершників, що їхали майже одразу за братами, присутні бачили вперше. Це були юнак і дівчина, обоє світловолосі, деяка схожість їхніх облич виказувала їхній кривний зв'язок. Одягнуті вони були не у руську одіж, а в литовську, тому можна було припустити, що ці двоє — полонені князя, як це часто бувало у подібних походах, але чіпке око Костянтина не вловило скутості чи страху у їхніх рухах. Навпаки, обоє трималися гідно, усією своєю поставою підкреслюючи своє незалежне становище.

Одразу за ними їхали тисяцькі та інші зверхники, кожен на чолі свого загону.

Князь Данило ледь помітним рухом зупинив коня. Миттю поруч виріс слуга, обома руками вхопив повід. Данило легко зіскочив на землю і, не чекаючи інших, підійшов до зустрічаючих.

Воевода Костянтин на знак поваги опустився на коліно; жінки низько схилили голови.

— Устань, вірний друже! — пролунав такий знайомий голос князя.

Воевода підвівся.

— Вітаю із щасливим поверненням, князю! — сказав він.

— Щасливим — це точно! — відзначив Данило.

Він повернувся до митрополита, схилив голову, мовчки прийняв благословення, поцілував простягнутий хрест.

— З Божою поміччю ми перемогли.

Лише після того князь підійшов до княгині Юрате і ніжно пригорнув її до себе.

— Ну здрастуй, люба моя! Нудьгувала без мене?

— Дуже, мій князю! — із сильним акцентом відповіла вона.

— Нічого, — заспокоїв Данило. — Тепер я надовго залишусь тут. Ще набридну. А щоб тобі було не нудно, я дещо привіз тобі в подарунок.

Данило Романович повернувся і кивнув головою. За цим знаком від княжичів відділилися двоє незнайомців і підійшли ближче.

Лише тепер Юрате змогла як слід їх роздивитися. На її обличчі швидко промайнули здивування, острах і радість.

А дивуватися було чому, адже перед княгинею стояли діти її дядька Міндовга — Воїшелк і Рамуне. Подив був такий великий, що вона лише спромоглася спитати розгублено:

— А що ви тут робите?

Це трохи розвеселило князя, і він, підвищивши голос, щоб почули присутні, сказав:

— Твій дядько зрозумів, що його союз із тевтонцями ні до чого доброго не приведе, лише до поневолення, як це сталося колись із прусами, отож він прислав до мене сина і забажав помиритися. А щоб ніхто не сумнівався у його чесних намірах, погодився віддати свою дочку за Шварна. Отак славно, без жодного бою, закінчився цей похід.

У натовпі прокотився шум, у якому відчувалося загальне захоплення.

— Ну що ж, воєводо! — повернувся Данило до Костянтина. — Кепський, бачу, з тебе господар!

— Чому, князю? — здивувався той.

— Та тому, що тримаєш князя на площі і не ведеш у покої, — голосно засміявся Данило. — Невже навіть трапези не підготував до мого приїзду?

— Приготував, князю, — полегшено зітхнув Костянтин. — Залишишся задоволеним!

— Що ж, веди. Отче! — звернувся Данило до митрополита. — Завтра відправте подячну службу за щасливе повернення, а зараз запрошуюю скуштувати, що Бог послав.

— Обов'язково прийду, — пообіцяв Кирило. — От тільки віддам останні настанови.

— От і добре, отче! — усміхнувся князь. — А ми поки що опорядкуємося з дороги.

Костянтин уклонився.

— Лазня готова.

— Чудово! — вигукнув князь. — Ходімо, воєводо!..

Сонце вже підбилося височенько, коли князь Данило з жоною та з усією челяддю з'явився у трапезній. Бояри і знать вже сиділи обабіч довгих, заставлених наїдками столів. Були тут і намісники ближчих міст, підлеглих князю. Деякі з них довгий час вели з Данилом війну за верховенство, але були розбиті. Дехто не захотів змиритися з поразкою: хтось утік в інші землі; когось князь наказав стратити. Ті ж, хто прийшов до Данила Романовича з покутою, були великодушно прощені й отримали землі та міста, тільки за умови більше ніколи не піднімати меча на брата.

Отже, держава Данила Романовича була велика і міцна. Здавалося, немає таких ворогів, що здатні повалити її, і князь міг бути спокійний. Принаймні сьогодні.

Данило і Василько сіли на чолі великого столу. Зліва від князя сиділа княгиня Юрате, справа — Василько з Костянтином, якого Данило всадовив ближче до себе. Далі впереміжку — княжичі з жонами. Майбутню невістку Рамуне Данило посадив між Шварном і Воїшелком.

І трапеза почалася. Гості пили і їли. Слуги не встигали носити переміни. Костянтин, який сидів не на своєму місці і не міг керувати слугами, був як на голках, помічаючи прорахунки своїх помічників. Це впало в око Данилові, він поспішив заспокоїти вірного слугу.

— Та чого ти весь час роззираєшся? — спитав князь. — Нехай трохи без тебе поклопочуться, щоб догодити князю! А то бачу, розпустив ти їх. Кроку не можуть зробити без того, щоб не оглянутися на тебе. Якби я весь час отак оглядався, то не досяг би нічого. Твоє здоров'я, воєводо!

Костянтин розслабився, лише краєм ока стежив за діями слуг. Василько звернувся до нього і запитав, киваючи головою на намісників:

- Клопотів не було?
- Та ні, сидять тихо, — відповів воєвода.
- Принишки? Чи надовго? — допитувався Василько.

ЗМІСТ

ТАМПЛІЄРИ КОРОЛЯ ДАНИЛА	3
РАТНИКИ КНЯЗЯ ЛЕВА.....	239
ОТРОКИ КНЯЖИЧА ЮРІЯ.....	449